

SALEČIĆEVA TEOLOŠKA DISERTACIJA

(Sth, I, q. 36, a. 2,2)

Ante DRAČEVAC, Dubrovnik

Prikazati Jakova Salečića (1678.–1747.), svećenika i kanonika Stolnog kaptola Korčulanske biskupije, kao teologa, vrlo je teško s obzirom na okolnost da nemamo nijedno njegovo teološko djelo, bilo tiskano, bilo u rukopisu, na temelju kojega bismo dobili sliku o njegovu teološkom opusu. Jedino imamo dva svilena ubrusa koja su se sačuvala i na kojima su latinskim jezikom tiskani teološki zaključci Jakova Salečića iz kojih možemo dobiti sliku o njegovu djelu. Tu su označene, osim teoloških zaključaka, i teze iz filozofije i teologije za doktorat, jer poznato je da je Salečić na sveučilištu u Fermu (Italija) postigao doktorat iz filozofije i teologije.¹

Iz filozofije je kao doktorsku tezu, odabrao Aristotela (*I. Phys.*, Tex, 57., *Quod igitur* etc.), a iz teologije članak sv. Tome Akvinskoga (*Summa theologica*, prima pars, questio 36, articulus 2,2).

Na prvom ubrusu utisnuta je posveta na latinskom jeziku: »KONKLUZIJE / iz filozofije i teologije za doktorat / dariva i posvećuje / Presvijetlom Gospodinu / G. KNEZU JAKOVU SPANIĆ kojega kao Uzor svih kreposti, / Ures baštinske okoline, / Plemstvo po rodu, / Poznatog (kao onog) / koji je kao nekom magnetskom silom / godinama preobilno priljubljen rodu, / Predobrog, Najuglednijeg, postaviše za Gospodara / JAKOV SALEČIĆ DALMATINAC, KORČULANIN / Učenik Ilirskog Zavoda u Loretu / U Fermu 1699.«

Na drugom ubrusu na vrhu je slika nekog grada na moru, a niže je utisnuta posveta na latinskom jeziku: »Presvijetlom i Preuzvišenom Gospodinu /GOSPODINU JOSIPU FIR-RAO / Njegove Svetosti Pape Inocenta XII.² referendariju jedne i druge signature te upravitelju Svetišta i grada Loreta. Jakov Salečić Korčulanin đak Ilirskog loretskog zavoda / želi / dobrobit.« Slijede teološke konkluzije.

Tih teoloških konkluzija ima 65, a sadržavaju ukratko vjerske istine iz dogmatike i moralke.

¹ Diploma o doktoratu je sačuvana i nalazi se u Smokvici, kod obitelji Salečić.

² Inocent XII. – Papa od 1691.–1700.

Jakov Salečić završio je studij na sveučilištu u Femu-Marche (Italija), na kojem je doktorirao iz filozofije i teologije 1699. Grad Fermo je nadbiskupsko sjedište. (Danas ima 9300 stanovnika). U XVII. st. tu se predaje teologija, filozofija, govornišтво i humanističke znanosti. Nastavu vode isusovci do 1773. kad je Družba Isusova bila ukinuta.³

Međutim, stanovao je u Loretu kao đak tamošnjeg zavoda. Taj zavod, zvan Collegium Illyricum, utemeljio je Papa Grgur XIII. (1572.–1585.) 1575. ponajprije za naše krajeve, a mogao je primiti do 30 učenika. Oni su primani pod uvjetom da se, nakon završenog školovanja, opet vrate u svoj zavičaj. To je bila zadovoljština Hrvatima radi odlaska Nazaretske kuće iz Trsata u Loreto.⁴

S obzirom na tu okolnost i Korčulanska je biskupija slala u Loreto na studij svoje đake koji bi se, nakon završena školovanja, opet vratili u svoj rodni kraj, kako je bilo i sa Salečićem.

Poznato je da su se na katoličkim crkvenim učilištima mogla postići tri akademska stupnja:

1. bakalaureat
2. licencijat
3. doktorat – laurea doctoralis.

Poslije završetka tog studija, koji je trajao do šest i više godina, kandidati su polagali završne ispite. Nakon uspješno položenih ispita dobivali bi tzv. »bakalaureat« (diplomu) s kojim je bila spojena služba vježbanja u čitanju Svetog pisma u školi pred profesorima, studentima, u jednoj ili dvije godine.⁵

U teologiji su se, osim Svetog pisma, čitali tekstovi iz IV. knjige *Sententiarum* Petra Lombardijskog. U studiju prava tekstovi iz *Decretum Gratiani*, *Decretales Gregorii IX*, *Decretales Bonifatii VIII*, *Corpus iuris cononici*.

Početak vježbi u čitanju obično je bio popraćen velikom svečanošću, a slavjenik je držao pohvalni govor, obrađivši pojedino pitanje u pohvalu Svetog pisma.

Osim vježbanja u čitanju, ti su bakalaureati aktivno sudjelovali u teološkim raspravama koje su se održavale u adventu i korizmi, javno u crkvama, i na kojima je bilo, osim biskupa, svećenstva, profesora, studenata i puno vjernika.

Vježbe u čitanju su se obavljale u aulama, i to prije podne od 9 do 12 sati, a poslije podne od 15 do 18 sati. Zvono katedrale je pozivalo kanonike na službu kora. Poslije završene službe čitanja, držalo se da je kandidat postignuo stupanj bakalaura – »baccalaureus formatus«.⁶

³ MORONI: *Dizionario* Vol. 23–24 sub voce.

⁴ D. DUJMUŠIĆ: *Kritična povijest Sv. kuće Marijine u Loretu i njezini prenosi*, Rijeka, 1912., str. 277.

⁵ Mijo BRLEK: *De evolutione iuridica Studiorum in Ordine Minorum*, Dubrovnik, 1942., str. 47 ss. Tu su navedeni obilni izvori literatura: K. BALIĆ: *Sredovječna univerza*, Nova Revija (Makarska) 4/1938., str. 266.

⁶ M. BRLEK: *De evolutione iuridica...* Ova tri akademska stupnja sadržana su slikovito u latinskim riječima: legere, disputare, praedicare. To je bio zapravo program teološkog fakulteta. Čitava poduka sličí jednoj zgradi

Nakon bakalaureata slijedio je stupanj licencijata (magisterij). Trebalo je proći nekoliko godina za postizanje tog akademskog stupnja. To su vrijeme bakalaureati sudjelovali u raznim javnim raspravama, osobito o temama iz Svetog pisma i slično.

Sam svečani čin postizanja magisterija odvijao se obično u auli biskupskog dvora, gdje bi kancelar, iza izvršenih propisa, davao dopuštenje kandidatima da mogu poučavati teologiju i obavljati sve čine s time spojene.⁷

Magisterij je bio dostatan za poučavanje u školama koje nisu imale pravo davati akademske titule.

Nakon magisterija slijedio je doktorat. Za postizanje te akademske titule obavljale su se svečanosti s kojima su bili povezani i troškovi, pa ga siromašni nisu mogli postići. U tom slučaju pomoć su davali razni dobrotvori.

Za postizanje tog akademskog stupnja nije trebalo nikakvog posebnog ispita, već su bili propisani posebni svečani čini, tzv. *vesperiae* (jer su se održavali uvečer), *aula* (jer su se održavali u dvorani biskupskog dvora), *sorbona* (ime za sveučilište u Parizu).⁸

Katkad su se te svečanosti održavale u biskupskom dvoru – auli (kao u Parizu). Katkad u katedralama u kojima bi se, nakon točnog obdržavanja svih propisa, kandidatu svečano davao tzv. »birretum magistrale«, prsten i knjiga u ruku. Zatim je povorka išla gradom koji je tom prigodom bio posebno okićen.

Prvi svečani čin, tzv. »*Vesperiae*« – započimao je s večernjom raspravom u kojoj bi, osim kandidata koji je trebao biti promaknut za doktora i koji je branio izabranu tezu, sudjelovali i profesori i tzv. bakalaureati.

Na kraju rasprave glavni profesor svečanosti pohvalio bi znanje Svetoga pisma i ostalih znanosti te ponašanje kandidata.

Idućeg dana slijedio je čin koji se u Parizu odvijao u posebnoj dvorani biskupskog dvora (*aula*), a drugdje u katedralama, prema običaju pojedinih sveučilišta.

Tom su činu u katedrali bili nazočni mjesni biskup, profesori, studenti te puno vjernika. Zbog toga je doktorand obično dao tiskati svoje konkluzije u kojima je, u obliku teza, iznio sadržaj svojega znanja i u okviru čega se vodila javna rasprava, jer je svatko imao pravo pitati, a kandidat je odgovarao na postavljena pitanja. Stoga je i dijelio svoje tiskane konkluzije nazočnima. Nazočnost biskupa bila je garancija pravovjernosti. Tim se praktično provjeravalo znanje kandidata.

---

koja ima temelj, zidove, krov. Legere – čitanje – to je temelj zgrade, disputare – disputa – zidovi zgrade, praedicare – propovijed – nauk – krov zgrade koji štiti vjernike od poplave raznih mana. »Lectio autem est quasi fundamentum... Disputatio quasi paries est in hoc exercitio et aedificio... Praedicatio vero, cul subserviunt priora, quasi tectum est tegens fideles ab aestu et a turbine vitiorum... Petrus CANTOR: *Verbum abbreviatum*, c. 1 PL 205, 25; M. J. DAVY: *Les sermons universitaires parisiens de 1250–1251*, Paris, 1931, str. 23.

⁷ M. BRLEK: *De evolutione iuridica...* str. 50.

⁸ Robert Sorbon kapelan Sv. Ljudevita kralja osnovao je u Parizu kolegij koji je postao sveučilišna zgrada i sjedište teološkog fakulteta. Konačno se pariško sveučilište prozvalo Sorbona.

Tom se prigodom novom doktoru predavao tzv. »birretum magistrale« i ostala doktorska insignia (dostojanstvo), po običaju.

U određeno vrijeme doktor je održao svoje inauguralno predavanje, kao početak svoje nove službe. Ta je služba, osim predavanja na sveučilištu, obuhvaćala i dužnost propovijedanja u prvostolnici. Prijatelji i rodbina priredili bi prigodnu svečanost, kao priznanje, prema običaju kraja. To je, naravno, bilo spojena s mnogim troškovima.⁹

Nakon iznesenog je jasno koje značenje imaju ova dva svilena ubrusa koja su se sačuvala od Jakova Salečića. Na prvom je tiskan podatak za tezu iz filozofije i teologije. Najvjerojatnije je troškove toga snosio Jakov Španić, kojemu je to i posvećeno. Odnosilo se to na prvi dio svečanosti.

Na drugom ubrusu tiskane su teološke konkluzije, u okviru kojih se vodila javna rasprava u prvostolnici u Loretu slijedećeg dana. Tu je na kraju jasno označeno: »Javno će voditi raspravu u crkvi Blažene Gospe Loretske Jakov Salečić, Korčulanin, đak Ilirskog zavoda 1699.«¹⁰ On je, dakle, postignuo doktorat iz filozofije i teologije u 21. godini života. Valja znati da se u vrijeme kad je živio Jakov Salečić nije branila pisana disertacija, kao danas, već je kandidat usmeno branio i iznosio svoju tezu i time morao pokazati svoje znanje. Tek je Uredbom Pape Pija X. *Sapienti consilio* i Pija XI. *Deus scientiarum Dominus* uvedeno da disertacija bude pisana.

Prema teološkim konkluzijama koje imamo, proizlazi da je Jakov Salečić bio tomist, tj. da je u teologiji slijedio doktrinu sv. Tome Akvinskoga koji je zbog svojeg nauka prozvan »Doctor Angelicus«.¹¹ To zaključujemo i po tome što vidimo da je za doktorsku tezu odabrao jedno pitanje iz Tomine Teološke Sume.

Sv. Toma Akvinski (1225.–1274.) u svojem je teološkom djelu *Summa Theologiae* obuhvatio glavna teološka pitanja, čime ga vjekovima slijede mnogi teolozi, a među njima i Jakov Salečić koji za predmet svoje disertacije iz teologije odabire drugi članak 36. pitanja prvog dijela Teološke Sume, (Sth, q. 36, čl. 2, 2)¹².

U tom 36. pitanju prvog dijela Sume sv. Toma raspravlja *O osobi Duha Svetoga*, a dijeli je u četiri članka. U drugom članku postavlja pitanje: »Proizlazi li Duh Sveti iz Sina?«

Poznato je kako je sv. Toma postavljao i rješavao pojedine teološke probleme u svojoj Sumi. U prvom dijelu postavlja pitanje i iznosi protivna mišljenja, na koja u drugom dijelu pitanja (kvestije) odgovara i donosi zaključak (conclusio) koji na poseban način dokazuje što je bitno u svakoj pojedinoj kvestiji.¹³

⁹ M. BRLEK: *De evolutione iuridica...* str. 55.

¹⁰ »Disputabuntur publice in Templo Almae Domus Lauretanae a Jacobo Salecich Nigrococyrensi Alumno Collegii illyrici Anno 1699.«

¹¹ Jacques MARITAIN: *Andeoski naučitelj*, Zagreb, 1936.

¹² THOMAS AQUINATUS: *Sth*, I, q. 36, a. 2, 2.

¹³ Tomo VEREŠ: *Toma Akvinski: O filozofiji, što je teologija, postoji li Bog?* – ZBORNIK u povodu 700. obljetnice smrti Sv. Tome Akvinskog, Zagreb, 1974.

Pogledajmo što sv. Toma govori na navedenom mjestu svoje Sume. Najprije iznosi protivno mišljenje: »Osim toga, u Simbolu Carigradske Sinode¹⁴ (kan. VII.) ovako stoji: 'Vjerujemo u Duha Svetoga Gospodina i Životvorca, koji proizlazi od Oca, koji se s Ocem i Sinom časti i slavi.'« Stoga, na nikakv način ne bi trebalo dodati u našem Simbolu da Duh Sveti proizlazi iz Sina, već se čini da bi onaj koji bi to dodao bio krivac anateme. Naprotiv, zaključak (conclusio) sv. Tome je ovaj: »Duh Sveti tako nužno proizlazi od Sina, jer kad ne bi proizlazio, ne bi se od njega osobno razlikovao.« Tu istinu općenito prihvaćaju svi teolozi.

Tu istinu sv. Toma ovako ukratko dokazuje: Ne može se reći da se Božanske Osobe među sobom razlikuju po nečem apsolutnom, jer što je apsolutno pripada jedinstvu biti, tada ne bi bila jedna božanska narav. Preostaje jedino da se među sobom razlikuju po relacijama (odnosima). Te relacije dijele osobe ako su suprotne (oppositae). To je očito stoga što su u Ocu dva odnosa – jedan prema Sinu, a drugi prema Duhu Svetom, a ipak oni ne čine dvije osobe, nego pripadaju jednoj osobi Oca, i to zato što odnos *očinstva* prema Sinu i odnos *nadisanja* Duha Svetoga nisu među sobom suprotni. Zato postoji načelo: U Boga je sve jedno, ako nema opreke među odnosima.

Kad bi, dakle, u Sinu postojao samo jedan odnos, i to *sinovstvo* kojim se on odnosi prema Ocu, a u Duhu Svetome samo odnos pasivnog *nadisanja* prema Ocu, tj. da je Duh Sveti nadisan samo od Oca, slijedilo bi da ta dva odnosa nisu među sobom oprečna, pa bi i osoba Sina i Duha Svetoga bila jedna. Time se ruši vjera u Presveto Trojstvo.

Budući da su Sin i Duh Sveti dvije doista različite osobe, mora među njima postojati oprečan odnos. U Bogu ne možemo zamisliti drugog oprečnog odnosa, osim odnosa koji se temelji na izlaženje (relationes originis). Preostaje dakle reći: ili je Sin od Duha Svetoga (što nitko ne kaže) ili je Duh Sveti od Sina, što mi isповijedamo.

Rečeno je, naime, (p. 27, čl. 2 i 4; p. 28, čl. 4) da Sin proizlazi iz intelekta (spoznaje) kao Riječ: Duh Sveti, iz volje – kao ljubav.

Ljubav uvijek pretpostavlja spoznaju, jer ne možemo nešto ljubiti ako to nismo prije upoznali. Treba o Bogu, neizmjernom Duhu, najprije imati spoznaju, a onda ljubav. Stoga je jasno da Duh Sveti proizlazi i od Sina.¹⁵ Na izneseno protivno mišljenje sv. Toma odgovara: Na nekom saboru donosi se Simbol vjere radi neke zablude koja se na saboru osuđuje. Stoga slijedeći sabor ne donosi novi Simbol vjere, o čemu je prijašnji raspravljao, već samo ono što je implicite (uključno) sadržano u prvom Simbolu, donoseći neka tumačenja s obzirom na nastale nove hereze. Tako se kaže u zaključku Kalcedonskog sabora (god. 451.) da: »Oni koji su se sastali na Carigradskom Saboru (god. 382.) izložili nauku o Duhu Svetome ne donoseći zaključak kao da bi bilo manje izneseno na prijašnjem Saboru u Niceji (god. 325.), već iznoseći smisao onog što je protiv heretika.«¹⁶

¹⁴ Ovaj Sabor, koji se naziva i II. ekumenski ili sveopći, održan je u Carigradu 381., za vrijeme Pape Damaza I. (366.–384.). Tom je Papi sv. Jeronim bio tajnikom.

¹⁵ STh, I, a. 36, a. 2, conclusio; Stjepan BAKŠIĆ: *Presveto Trojstvo*, Zagreb, 1941., str. 216, 225.

¹⁶ STh, isto.

Kako se u vrijeme prijašnjih sabora nije pojavljivala zabluda onih koji govore da Duh Sveti ne proizlazi i od Sina, o tome se nije ni raspravljalo. Kada se ta hereza pojavila, Papa ju je osudio na jednom Saboru, održanom na Zapadu (Rimski sabor 328.), jer su se pod njegovim auktoritetom sazivali i potvrđivali sabori. Ta je istina uključno (implicite) sadržana i u izjavi sabora (Carigradskog) u kojoj se govori da Duh Sveti proizlazi od Oca.

Za bolje razumijevanje iznesene teze valja slijediti povijesni tijek događaja u svezi s tim pitanjem.

Kršćanske istine (dogme) imaju svoj povijesni razvoj. One su definirane na pojedinim saborima, a oni su se sastajali kad bi se pojavila neka pitanja u svezi s vjerom ili, ponajviše, kad bi nastala koja hereza ili zabluda koja bi se protivila tradicionalnom nauku vjere.

Spomenuli smo prije Nicejski sabor koji se održao 325. u Niceji u Maloj Aziji. To je prvi sveopći sabor koji je okupio po prvi put biskupe Istoka i Zapada, a kojemu je bio nazočan i car Konstantin I. (282.–337.) koji ga je zapravo, s obzirom na prilike koje su tada vladale, i sazvaio. U Rimu je tada bio Papa Silvestar I. (314.–335.) koji je u osobi svojeg legata, biskupa iz Cordobe Hozinsa, predsjedao saboru.

Na tom je saboru osuđen Arijev nauk koji je nijekao Isusovo božanstvo.¹⁷ Ali, ne samo da je osuđen Arijev nauk već je donešen i poznati Simbol vjere kojim se definirala tradicionalna vjera. Tom je prigodom promulgirano i 20 kanona kojima se posebno regulira život klera.¹⁸

U svibnju 381. održan je u Carigradu II. sveopći sabor kojemu je prisustvovalo 150 biskupa, uglavnom s Istoka za vrijeme Pape Damaza I. (366.–384.). Tada je vladao car Teodozije (347.–395.), poslije čije smrti je razdijeljeno Rimsko carstvo na Istočno i Zapadno (395.).

Na tom je saboru donesen poznati Simbol vjere kojim se definira istina o pojmu istobitnosti (consubstantialis), različenosti triju Božanskih Osoba te o pravom Utjelovljenju Riječi, druge Božanske Osobe, Sina Božjega.¹⁹ Time su osuđene sve razne sekte koje su nijekale te vjerske istine.

U VII. kanonu tog Simbola (koji spominje sv. Toma u spomenutoj objeaciji), čitamo: »Vjerujemo u Duha Svetoga, Gospodina i Životvorca, koji od Oca proizlazi, koji se s Ocem i Sinom časti i slavi.«²⁰ Osnova tog Simbola je Nicejski simbol vjere.

Vjerovanje ili Credo (koje danas molimo za Svete Mise) sastoji se od glavnih istina vjere uzetih iz tih dvaju simbola vjere Nicejskog i Carigradskog sabora.

¹⁷ Ch. PICHON – L. von MATT: *Les Papes – Hachette*, Paris, 1965, str. 33.

¹⁸ A. FLICHE – V. MARTIN: *Storia della Chiesa* (tal. prijevod), III (1972.), 1. str. 102. Ovdje je opširno navedena literatura o tom Saboru; D. MANSI: *Sacrorum Consilliorum nova et amplissima Collectio*, Florentiae-Venetis, 1759.–1798. II, str. 668; J. HEFELE: *L'Historie des Conciles*, Paris, 1907., V. I; H. DENZINGER: *Enchiridion Symbolorum*, Friburgi-Brisgoviae, 1911. str. 29.

¹⁹ A. FLICHE – V. MARTIN: *Storia della Chiesa...*, 362 ss.

²⁰ H. DENZINGER: *Enchiridion...*, str. 37; D. MANSI: *Sacrorum Consiliorum...*, III.

Istina, u tom Carigradskom Simbolu vjere ne nalazimo riječ »Filloque« (tj. da Duh Sveti proizlazi i od Sina), ali je ova istina (po mišljenju sv. Tome) implicite (uključno) sadržana u izjavi tog sabora na kojem se govori da Duh Sveti proizlazi od Oca.

Pretpostavlja se da je riječ »Fllioque« prvi upotrijebio u jednom Simbolu vjere Papa Damaz I., a prihvatio sabor u Rimu, održan 382. za vrijeme i u nazočnosti tog Pape.²¹

Pouzdana znamo da je riječ »Fllioque« prvi put unesena u Credo (Vjerovanje) u Vizigotskoj Španjolskoj (VII. st.). Dopusćenjem Pape Lava III. (795.–861.) uvodi je u bogoslužje kraljevske kapele i Karlo Veliki, franački kralj (742.–814.). Rimska crkva je uvodi u svoje Credo (Vjerovanje) za vrijeme Pape Benedikta VIII. (1012.–1024.).²² Jakov Salečić je ovu vjersku istinu ukratko sažeo u svojoj 9. i 10. teološkoj konkluziji:

9 – Stoga, Riječ je Sin, a ne Duh Sveti, jer Ona ne On proizlazi iz sličnosti plodne Naravi i iz nakane; i iako je Riječ iz spoznaje svih stvari koje su u Ocu, ne kaže se da proizlazi iz spoznaje Duha Svetoga.

10 – Kad Duh Sveti ne bi proizlazio iz Sina, ne bi se od njega doista razlikovao, već samo po našem shvaćanju: i proizlazeći iz jednog i drugog, ne kaže se da je od dvostrukog, već od jednoga počela (izvora).²³

To teološko pitanje izlaženja Duha Svetoga od Oca i Sina (Fllioque) povlači se dugo vremena u povijesti Crkve, osobito kad je riječ o teološkim tumačenjima u Zapadnoj i Istočnoj crkvi. O tom pitanju postoje brojne rasprave i obilna literatura (što prelazi okvire ove radnje).

Dostatno je samo podsjetiti na II. Lionski sabor (XVI. ekumenski) koji je održan 1274. u Lyonu, za vrijeme Pape Grgura X. (1271.–1276.) i koji u svojem prvom kanonu prihvaća istinu »de Fllioque«.²⁴

Osobito je za ovo pitanje važan Sabor u Firenci (XVII. ekumenski), održan za vrijeme Pape Eugena IV. (1431.–1447.) kojemu je prisustvovao i bizantinski car Ivan VII. Paleolog sa 700 istočnih biskupa i na kojem je 6. srpnja 1439. potpisana poznata Odluka o jedinstvu i prihvaćen nauk »de Filioque«.²⁵ Na tom saboru posebno se istaknuo poznati teolog i dubrovački kardinal, dominikanac Ivan Stojković.²⁶

²¹ A. FLICHE – V. MARTIN: *Storia della Chiesa...*, str. 373; Ch. PICHON – L. von MATT: *Les Papes...*, str. 34.

²² P. de LUZ: *L'Historie des Papes*, Paris, 1960., V. I, str. 51. A. Michel.

²³ 9. »Ideo Verbum est Filus, et non Spiritus Sanctus, quia illud, non iste procedit in similitudinem Naturae faecundae, et ex intentione: et licet Verbum sit ex cognitione Spiritus Sancti.«

10. »Si Spiritus Sanctus ex Filio non procederet, ab eo non distingueretur realiter, sed solum ratione nostra: et procedens ab utroque, non dicitur esse a duplici, sed ab uno principio.«

²⁴ Ch. PICHON – L. von MATT: *Les Papes...*, str. 116; H. DENZINGER: *Enchiridion...* str. 460; P. de LUZ: *L'Historie des Papes, I*, str. 209; D. MANSI: *Sacrorum Conciliorum*, XXIV 81 B.

²⁵ Ch. PICHON: *Les Papes...*, str. 132; H. DENZINGER: *Enchiridion...*, str. 691; P. de LUZ: *L'Historie des Papes...*, str. 276.

²⁶ Bonaventura DUDA: Joannis Stojković de Ragusio O.P. (+ 1443.) – Doctrina de cognoscibilitate Ecclesiae – Roma 1958. P. A. Antonianum, »... quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam sumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio. et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio, et unica spiratione procedit... Diffinimus insuper, explationem verborum illorum »FILIOQUE« veritatis dec-

Nakon svega što smo iznijeli, vidimo kako je važno teološko pitanje uzeo za svoju disertaciju Jakov Salečić. To je pitanje i danas aktualno i očekuje svoje rješenje.

U vrijeme ekumenizma – za jedinstvo svih kršćana – kad je u duhu i namjerama papa Ivana XXIII., Pavla VI. i Ivana Pavla II. riječ o jedinstvu nauka svih kršćana, rasprava između katoličkih i istočnih teologa ide za tim da se i ovo pitanje dogmatski objasni.

Sjetimo se da je i II. vatikanski sabor donio poseban dekret o ekumenizmu – unitatis reintegratio.

Pregledom sačuvanih teoloških konkluzija imamo pred sobom barem blijedu sliku teološkog znanja Jakova Salečića.

Vidimo da je dobro poznao dogmatiku i moralku. U svojim konkluzijama dao je zaokruženu sliku vjerskih istina. On raspravlja:

1. O Bogu, brojevi 1–10;
2. O anđelima, br. 11–14;
3. O blaženstvu, br. 15–16;
4. O ljudskim činima, br. 17–18;
5. O Božjoj milosti, br. 19–27;
6. O teološkim krepostima: vjeri, ufanju, ljubavi, br. 28–39;
7. O utjelovljenju Sina Božjega, br. 40–47;
8. O sakramentima, br. 48–52;
9. O euharistiji, br. 53–65;
10. O pokori, br. 57–65;

Možda budućnost otkrije njegova rukopisna djela za koja zasada ne znamo, pa bismo time mogli dobiti potpuniju sliku o njegovu znanstvenom, posebice teološkom radu.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Artikel wird die Doktorarbeit eines kroatischen Theologen aus der Barockzeit dargestellt (Ivan Salečić, 1678–1747). Sie Zengt von der Rezeption der Trinitätstheologie des hl. Thomas v. Aquin, und zwar seiner Lehre vom Hervorgang des Hl. Geistes, bei den kroatischen Theologen damaliger Zeit, die in Italien ausgebildet wurden.

---

larandae gratia, et imminente tunc necessitae, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam», Cons. Florentinum, 1438.–1445.